

Keswick môže referovať, že na Slovensku existuje voj. org., ktorá má pokyn povstať v prípadoch, že Nemecko obsadí Slovensko, že Maďari by vpadli na Slovensko k obrane Karpat, alebo že ruská fronta se tak priblíži, že povstanie by prispelo k ďalšiemu postupu. Col. Keswick zdôrazňuje, že oni potrebujú hlásiť, že čs. organizácie toho a toho dne, v tu a tu dobu provede toto a toto ničenie či akcie, aby to mohol vojenský štáb vzít v úvahu. Gen. Miroslav zdôrazňuje, že vzhľadom na početní i mater. prevahu Nemcov a Maďarů jedná se na Slovensku o boje partyzánské.

Dne 21. III. 44 zaslána min. Masarykovi odpověď na jeho záznam o návštěvě velvyslance Nicholse se žádostí, aby osobně požádal Air Chief Marshala S. Charl. Portala, aby skupiny byly přepraveny v době co nejkratší.

Viz čj. 375/taj. uložené ve fasc. B.

SÚA Praha. O 61-19-9/88—90. („Válečný deník operačního oddělení štábu pro přípravu čs. br. moci.“) Rukopisný záznam.

53

1944, marec 21. Londýn. — Intimát II. odboru čs. MNO so zprávou zo Slovenska o pripravách na vytvorenie jednotného ilegálneho vojenského ústredia.¹

Príloha k čj. 136 taj. — MNO, II. odbor 1944.

Tajné.

Snaha každej politickej skupiny mať zprávy tiež od vojakov mala za následok, že vyberali sa osoby vždy nie dosť šťastne a nastala čiastočne dezorientácia medzi dôstojníkmi slúžiacimi našej veci od prvopočiatkov.

Zjednotením politických skupín nastal poriadok aj medzi vojakmi a práca sa sústreďuje. Ďalšou chybou bolo, že väčšina vojakov obmedzila sa na vojenské zpravodajstvo, takže po stránke konkrétnych priprav pre odboj proti Nemcom a po stránke organizácie vojenského prevratu vo zmysle úprav p. prezidenta bolo vykonané menej. Pre radikálnu nápravu v tomto smere bolo potrebné zjednotiť už zapojených dôstojníkov a pribrať ku spolupráci všetkých tých jednotlivcov,

¹ Výmena zpráv a inštrukcií medzi Londýnom a odbojovým Slovenskom o otázkach budovania vojenskej ilegálnej siete v slovenskej armáde (najmä určenie veliteľa vojenského ústredia), ku ktorej došlo v druhej polovici marca, mala mimoriadne závažné dôsledky. Ako v mnohých iných prípadoch, aj tu stojíme pred problémom neúplnej dokumentácie a neusporiadaného, neúplného materiálu. Závažné slovo k týmto otázkam povedal v práci „Svedectvo o SNP“ G. Husák. Niečo, aj keď skreslené a miestami popletené, dozvedáme sa z neskorších hlásení Spitzera — Špáty (viď dokumenty čís. 259 a 260 zo septembra 1944). Nazdávame sa, že niektoré celkové zprávy a útržky archívneho materiálu, ktoré tu prinášame v niekoľkých dokumentoch, dopĺňujú, ale potvrdzujú výpovede súčasníkov.

Zprávu, ktorú publikujeme, mali sme k dispozícii už len v odpise (príloha k čj. MNO 136 taj. — II. odbor 1944), ktorý bol odoslaný na vedomie náčelníkovi ŠVBM gen. Miroslavovi. V sprievodnom liste sa uvádza, že došla zo Slovenska cez neutrálny štát. Nazdávame sa, že tu treba vidieť súvislosť so zpravou dr. J. Kopeckého zo Ženevy, ktorý oznámil 18. marca do Londýna, že 14. 3. 1944 prišli poslovia zo Slovenska (AMZV Praha, depeše došlé, 1944, čís. 790, Žen. 205). Medzi nimi bol nepochybne Frey — Fraštacký, avizovaný koncom februára Fraštackého spojkou na polovicu marca (tamtiež, čís. 581, Žen. 148 z 1. 3. 1944).

Pokiaľ ide o autorstvo zprávy, je štylizovaná tak, ako by pochádzala priamo od vojenskej skupiny. Ak bola doručovaná Fraštackým, je však vylúčené, aby sa to dialo bez vedomia agrárnickej časti ilegálnej SNR (Fraštacký bol v tesnom styku najmä so švagrom Ursínyho dr. Joskom). Fraštackého účasť na doručení zprávy potvrdzuje záznam citovaný v závere pozn. 2.

ktorí sa neprestali cítiť čs. dôstojníkmi. Tento zjednocovací proces medzi vojakmi skončil prakticky koncom januára t. r. a politické skupiny boli požiadané vyjednávať len [s] členom delegovaným zjednotenou vojenskou skupinou a zastaviť akékoľvek získavanie vojakov mimo tejto skupiny a tak zamedziť triestenie síl. K takémuto postupu zaviazali sa vojaci a politické skupiny navzájom. Prvýkrát zídu sa všetky politické skupiny spolu s vojakmi 15. února, kde predložia vojaci tieto požiadavky:

1. Pre prípad prevratu pripraviť definitívne prevzatie vnútornej správy politickej.

2. Zaistiť podporu vojenského prevratu u všetkých vrstiev obyvateľstva, aby v rozhodnom okamžiku neostal národ pasívny. Podľa nášho odhadu, teraz ako s revolučným činiteľom možno rátať s robotníckou a roľníckou vrstvou.

Vojenská skupina je zatiaľ bez veliteľa. Rešpektujeme, že ako náš veliteľ, teda veliteľ časti čs. brannej moci, má byť tento ustanovený čs. vládou, resp. jej vrchným veliteľom p. prezidentom Benešom. Teraz vojenskú skupinu vedú pplk. Golian, pplk. Dr. Ferjenčík, pplk. Dezider Kišš a Mirko Vesel.

Za veliteľa tejto vojenskej skupiny navrhujeme gen. Št. Jurecha. Dôvody pre: Energický, veci oddaný, netají slavianske cítenie a nesúhlasí s dnešným režimom. Prejavuje [sa] až skoro neopatrne a pre čas pobytu na fronte bol v spojení s Rusmi. Dôvody proti: Údajne bol rodobranec, je pod dozorom, styk s ním bude nesnadný, ale možný. Z vyšetrovacej väzby bol prepustený pre nedostatok dôkazov, že chcel prejsť so svojou divíziou na Kavkaze k Rusom. Gen. Jurech je veľmi populárny u dôstojníkov a u mužstva obľúbený. Vyjednávať sa s ním bude až po Vašom súhlase.²

² V materiáli londýnskeho čs. MNO, ktorý sme mali k dispozícii v SÚA Praha, sú tri prípisy z 23. 3. 1944 adresované náčelníkovi ŠVBM gen. Miroslavovi. V jednom z nich sa hovorí, že posol, ktorý prišiel do Švajčiarska, prosí o odpovede na niekoľko otázok. Pre nás je dôležitá najmä prvá: „1. Prosí o Vaš (t. j. prezidentov — pozn. V. P.) souhlas k ustavení gen. Jurecha veliteľem slovenské voj. skupiny. Jelikož několik jednotlivců je proti, prosí, aby p. prezident jako nejvyšší vel. br. moci zaslal výzvu všem vojákům, aby se všichni soustředili kolem gen. Jurecha, který požítvá plné důvěry p. presidenta.“ (SÚA Praha, Ch 37-92-5/171. Rukopisný koncept.)

Dalšie dva listy sú len sprievodné listy, ku ktorým chýbajú prílohy. (Tamtiež, Ch 37-92-5/131 a 168.) V prvom sa oznamuje zaslanie inštrukcií a pokynov na Slovensko, ktorých úpravu urobil minister Ingr (príloha mala 7 listov). Druhý je sprievodný list k odpovediam a inštrukciám zaslaným Ingrom na Slovensko (5 príloh, z ktorých jedna sa týkala sovietskych zajatcov, ďalšia Jurecha a jedna Čatloša).

Vo väzku zpráv a depeší Londýn—Slovensko, ktoré tvoria prílohu k čj. HV 6.500/taj. 1944, sú dve zprávy, ktorých vecný súvis s touto korešpondenciou je evidentný. Sú označené ako „výpis ze zprávy na Slovensko, odeslaný přes Švýcarsy dne 23. 3. 1944“. Uvádzame oba výpisy v plnom znení. (SÚA Praha, f.PMR-L, sign. Slov. nár. rada.)

„President republiky pověřuje zatímním vedením vojenských akcí na Slovensku pplka Goliana. K tomu uvádím, že není zásadních námitek proti gen. Jurechovi, nelze ho však zatím ustanoviti, protože podle Vaší zprávy nevyslovil dosud souhlas a museli byste s ním teprve jednat, dále protože nedovedeme zde posoudit, do jaké míry lze s ním jednat bez nebezpečí, když je podle Vaší zprávy pod dozorem a neopatrný v řečech, a konečně protože nevíme, do jaké míry by za takové situace mohl účinně řídit všechny přípravy. Jakkmile se situace tato změní nebo upraví a budete-li na svém názoru trvat, bude jeho jmenování provedeno.“

A druhá část zprávy:

„Rozšíření rozkazu k obecnému povstání třeba zajistit několika způsoby. Tento rozkaz musí být dán bez meškání a vyčkávání, vkročí-li Maďaři na slovenské území, budou-li Němci provádět okupaci nebo nařídí-li odzbrojení na Slovensku, anebo na rozkaz z Londýna, jakmile to bude odpovídat celkové situaci.“

Gen. Ingr.“

O celkovom obsahu korešpondencie je možné utvoriť si obraz tiež z dokumentu čis. 54.

Čiastočne zachovanú korešpondenciu dopĺňujú dva záznamy vo vojnovom denníku operačného oddelenia ŠVBM: „23. III. 44. ŠVBM — 3A skup. zpracovala voj. smérnice pro slovenskou domácí skupinu. Ministr N. O. je osobně přepracoval a v tomto znění byly dány na Slovensko poslem „12 cez Freya“ (t. j. Joskovi cez Fraštackého — pozn. V. P.). Nutno rozlišovat 2 údobí: V prvním zeslit sabotáž a vybranými skupinami zahájit záškodnické akce. Toto údobí už začalo a proto akce spustit ihned. V druhém údobí jde o všeobecné povstání. Ko tomu provést ihned přípravy: uskutečnit radiospojení se zahraničím; přípravy pomoci ze zahraničí jsou v proudu, vyústění akce

Vojenská skupina neustále domáha sa vysielacky, ale dosiaľ žiadnu nedostala. Jedna je sľubovaná, ale tá nestačí, potrebujeme aspoň tri. Sme pripravení ihneď po obdržaní zahájiť vysielanie. Smernice vojakov sme obdržali, práca podľa nich bola zahájená.

Máme bezpečne zistené, že Čatloš vypracoval plán a je rozhodnutý pre prípad okupácie postaviť sa vojensky na odpor.³ Uvážte, či by v záujme jednotného postupu nebolo opoortúnne, aspoň pre prvý čas túto akciu mu umožniť. Inak s ním nemáme nič spoločného, ale v záujme veci vedeli by sme sa skloniť pred faktom, že pod jeho velením (aspoň pre prvé dni) postaví sa slovenská armáda Nemcom na odpor. V prípravách budeme však pokračovať bez ohľadu na Čatloša, aby sme boli pripravení, keby tento od svojho úmyslu odstúpil. Po nadviazaní rádiotelegraf. spojenia oznámime plány pre rôzne eventuality na schválenie a o postupe priprav budeme Vás tiež informovať.

SÚA Praha. Ch 37-92-5/132—133. Koncept. Strojopisný prepis.

54

1944, marec 29. [Londýn.] — Depeša ministra dr. H. Ripku vyslan-covi dr. J. Kopeckému v Ženeve s odpoveďou prezidenta Beneša na zprávu o vytvorení jednotného centra odboja na Slovensku, v ktorej ide najmä o otázky jednoty odbojového hnutia, riešenia vzťahu Čechov a Slovákov po oslobodení republiky a o vytvorení prvej domácej čs. vlády.

Tajné.

Požádali jste mne osobně o stanovisko k posledním vašim politickým zprávám.¹ Rozumím tomu v tom smyslu, že chcete znáti mé mínění o vašem projevu z konce února, jímž nám sdělujete, že jste se sjednotili ve společné politické vedení orga-

na pokyn z Londýna, co možná po předchozí dohodě s domácí organizací slovenskou. Zatímním vedením voj. akcí na Slovensku ministr. N. O. pověřuje pplk. G[oliana]. Na rozkaz k povstání mají se slovenské jednotky prohlásiti za součást čs. armády. Kde se jednotky neudrží, ustoupit do hor a utvořit partyzánské oddíly. Předem připravit zásoby materiálu v těch místech. Připravit přesuny osob (též civ. adm. úředníků) do vých. části Slovenska. Viz čj. 383/taj. ve fasc. S. A." (SÚA Praha, O 61-19-9/90.) Druhý záznam je datovaný tiež 23. 3. 1944 a znie takto: „Na Slovensko odeslány ministrom N. O. instrukce: 1. poskytnout pomoc gen. Lužovi a prostřednictvím něho získat zprávy a styk s histor. zeměmi, 2. uprchlé sovětské zajatce ve vých. Slovensku vyzbrojit a živit. Taktéž uprchlé české studenty. Oznámit přesné umístění skupin, aby jim mohly býti dodány leteckou cestou zbraně a materiál, 3. jakákoliv spolupráce s Čatlošem je politicky a vojensky nepřijatelná. Viz. čj. 380/taj. ve fasc. S. A." (Tamtéž, O 61-19-9/91.)

³ Možnosť využitia Čatloša sa objavuje aj v zpráve dr. Joska pre ministrov Slávika a Lichnera z 12. 2. 1944, v ktorej sa hovorí: „Čatloš je spracovaný, takže v prípade okupácie Slovenska (celého, a nie pri prípadnej etape) nariadi sa postaviť na odpor." (AMZV Praha. Depeše došlé, 1944, čís. 618, Žen. 157. Depeša dr. J. Kopeckého zo 4. 3. 1944.)

¹ Pokiaľ Beneš písal o žiadosti o stanovisko, mal zrejme na mysli odkaz, ktorý dostal cez Švajčiarsko, v ktorom sa hovorí: „4. Vedení odboje na Slovensku by uvítalo, kdyby p. prezident zaujal své stanovisko ke všem posledním zprávám o politickém a vojenském vývoji na Slovensku." (SÚA Praha, Ch 37-92-5/170—171. Rukopisná príloha k prípisu MNO čj. 20. 618/44 z 23. 3. 1944 náčelníkovi ŠVBM gen. Miroslavovi. — Vid tiež pozn. 2 k dokumentu čís. 53 z 21. 3. 1944. Posol, ktorý zprávu doručil do Švajčiarska, bol zrejme R. Fraštacký.)

Originál resp. koncept Benešovej odpovede, pochádzajúci pravdepodobne z prezidentskej kancelárie, je datovaný 28. 3. 1944 a má nadpis „Sjednocenému politickému vedení na Slovensku". (SÚA Praha, Ch 37-92-5/185-194. Strojopisný prepis.)